

ks. prof. dr hab. Jacek Hadryś
Kierownik Zakładu Teologii Systematycznej
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej

Wola i intelekt w procesie rozwoju duchowego człowieka w ujęciu św. Tomasza z Akwinu

napisanej na seminarium z teologii duchowości
na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie
Warszawa 2023, s. 249.

Doktorant: **ks. mgr lic. Marcin Bodziak**

Promotor: **ks. prof. dr hab. Marek Tatar**

1. Temat rozprawy

Podjęty przez Doktoranta problem sformułowany jako: *Wola i intelekt w procesie rozwoju duchowego człowieka w ujęciu św. Tomasza z Akwinu* wydaje się być niezwykle intrygujący przede wszystkim ze względu na fakt, że chociaż na przestrzeni dziejów na temat dzieł Akwinaty powstała ogromna liczba naukowych publikacji, to jednak brakowało dotąd kompletnego opracowania przedstawiającego rozwój duchowych władz człowieka pod wpływem spotkania z życiem nad-

przyrodzonym otrzymanym w sakramencie chrztu świętego. Intelkt i wola czyniąc człowieka istotą cielesno-duchową wyróżniają go na tle całego stworzenia. Dzięki tym naturalnym władzom duszy wydoskonalonym przez cnoty teologalne, jak Autor rozprawy zauważył we wstępie, możliwy jest duchowy rozwój człowieka, stąd znajomość tego zagadnienia jest ważna dla zrozumienia duchowego rozwoju chrześcijanina. Holistyczne ujęcie tegoż zagadnienia jest bez wątpienia bardzo istotne. Ponadto bardzo przejrzysty, spójny i porządkujący sposób przedstawiania przez św. Tomasza prawd wiary i rzeczywistości życia duchowego wydaje się dzisiaj niezwykle przydatny ze względu na niejednokrotne błędne utożsamianie życia duchowego z przeżyciami emocjonalnymi, a także częstym bagatelizowaniem formacji intelektualnej.

Trzeba przyznać, iż temat rozprawy jest ambitny, konkretny i bez wątpienia prawidłowo sformułowany.

2. Problem i cel pracy

We wstępie Autor rozprawy określił cel swojej pracy jako próbę odpowiedzi na pytanie o koncepcję człowieka i jego duchowego wzrostu w ujęciu św. Tomasza z Akwinu. Należy uznać, że cel i problem pracy zostały przez Autora określone poprawnie, tak samo jak uzasadnienie podjęcia się tegoż zagadnienia.

3. Baza źródłowa oraz metoda pracy

Chcąc zrealizować postawiony sobie cel badań Doktorant skorzystał z odpowiednio dobranych tekstów źródłowych i innych materiałów, czyli z dzieł św. Tomasza z Akwinu wielokrotnie wydawanych w wersji oryginalnej jako *Opera omnia*, a wśród nich przede wszystkim z *Sumy teologicznej* zawierająca syntezę myśli filozoficznej i teologicznej całej średniowiecznej scholastyki oraz z dorobku naukowego wielu polskich i zagranicznych znawców doktryny św. Tomasza, których skrupulatnie wymienił we wstępie rozprawy. Odwołał się również do literatury teologiczno-filozoficznej mającej związek z opracowywanym tematem.

Zastosowana przez Autora rozprawy metoda badawcza opiera się, jak sam ją określił, na krytycznej analizie głównie tych tekstów św. Tomasza, w których zawarta jest refleksja na temat działania oraz rozwoju intelektu i woli człowieka. W tenże właśnie sposób przeprowadzając analizę postanowił dojść do konkretnych wniosków przedstawiających syntetycznie duchowy rozwój władz umysłowych realizujący się w spotkaniu łaską. Z całą pewnością metoda zastosowana przez Autora dysertacji jest adekwatna zarówno dla zagadnienia, którego opracowania się podjął, jak i dla pełnego wykorzystania materiałów źródłowych.

4. Struktura i wartość merytoryczna rozprawy

Praca ks. Marcina Bodziaka podzielona została na pięć rozdziałów. Pierwszy rozdział dotyczy struktury ontycznej człowieka w ujęciu św. Tomasza z Akwinu. Autor zaprezentował w nim koncepcję człowieka jako istoty stanowiącej duchowo-cieleśną jedność, następnie przedstawił szczegółowy podział na zmysłowe i duchowe władze człowieka, z równoczesnym uwypukleniem ich roli w kontekście całościowego funkcjonowania cielesno-duchowego *compositum*, jakim jest konkretny człowiek, a na końcu rozdziału ukazał współdziałanie władz poznawczych i pożądawczych w akcie wyboru osoby. W drugim rozdziale podjął analizy na temat łaski doskonalącej naturę ludzką ukazując najpierw człowieka jako istotę zdolną do przyjęcia daru łaski, następnie przedstawiając koncepcję łaski w ujęciu św. Tomasza oraz jej stosunek do natury człowieka dotkniętej grzechem pierworodnym. Na końcu rozdziału zaprezentował odnowę jaką przynosi przyjęcie i współpraca z darem łaski.

Znaczeniu i roli cnót teologalnych oraz darów Ducha Świętego doskonalących władze duszy Doktorant poświęcił tematykę rozdziału trzeciego. Zaprezentował w nim koncepcję cnoty w ujęciu tomistycznym oraz jej podział uwzględniający specyfikę działania intelektu i woli, omówił cnoty teologalne doskonalące duchowe władze człowieka oraz przedstawił znaczenie darów Ducha Świętego w procesie rozwoju władz umysłowych, a także podział i sposób ich oddziaływania. W rozdziale czwartym zaprezentował z osobna cnoty kardynalne oraz cnoty im pokrewne, stanowiące realny przejaw du-

chowego rozwoju władz umysłowych człowieka. W piątym rozdziale w pierwszej kolejności przedstawił środki doskonalące intelekt, do których należy medytacja i czytanie duchowe, a następnie zaprezentował środki doskonalące władzę woli, czyli modlitwę i życie sakramentalne. W dalszej części piątego rozdziału przedstawił ascetyczno-praktyczny wymiar formacji człowieka w nauczaniu Akwinaty oraz podjął refleksję na temat życia apostołskiego.

Struktura pracy jest logiczna, kompletna, Autor prawidłowo ją uzasadnił i w pełni wywiązał się z postawionego sobie zadania. Prezentowane zagadnienia przedstawia konkretnie wykazując się dużą wiedzą i umiejętnością ich ujmowania oraz prezentowania. Jest w tym bardzo solidny, jego rozprawa posiada charakter zdecydowanie referujący. W przypadku publikacji rozprawy, do czego Doktoranta bardzo zachęcam, skorygowałbym jednak temat czwartego rozdziału, aby jednoznacznie był skorelowany z jego treścią, a także zmienił kolejność omawianych cnót kardynalnych dostosowując ją do kolejności stosowanej przez św. Tomasza. Konieczne jest także, w przypadku publikacji pracy, poprawienie podziału poszczególnych rozdziałów na paragrafy i punkty, gdyż jest on wysoce niefortunny (np. już w pierwszym rozdziale jest jeden paragraf podzielony na dziewięć podpunktów i drugi bez żadnego podpunktu, a w drugim rozdziale tylko jeden paragraf podzielony na kilka punktów) – podział materiału w poszczególnych rozdziałach obniża poziom całej dysertacji i wymaga poprawy.

Podsumowania zamieszczone w zakończeniu rozprawy, wnioski i tezy pozwalają stwierdzić, iż Doktorant posiadał zdolność dokonywania merytorycznie prawidłowej oceny przeprowadzanych badań, stawia-

nia odpowiednich tez oraz wyciągania prawidłowych wniosków, chociaż pozostawiają pewien niedosyt, gdyż wydaje się, że mogłyby być bardziej konkretne i szczegółowsze, a także, wzorem św. Tomasza, bardziej usystematyzowane. Plusem jest przedstawienie w zakończeniu rozprawy dalszych perspektyw badawczych. Wydaje się, że w przypadku publikacji doktoratu, warto bardziej konkretniej wyjaśnić przyczyny podejmowania analizy poszczególnych wątków i uzasadnić kolejność ich omawiania, by były jasne dla czytelnika.

Na uznanie zasługuje komunikatywny język rozprawy i bardzo dobra znajomość techniki pisania pracy naukowej. Doktorant z dużą starannością przygotował tekst rozprawy, choć nie ustrzegł się błędów w bibliografii kilkakrotnie nie podając stron rozdziałów w monografiach wielu autorów czy artykułów w czasopismach, co w przypadku publikacji należy koniecznie uzupełnić.

5. Pytania do Autora rozprawy

Byłbym wdzięczny za udzielenie odpowiedzi na następujące pytania dotyczące rozprawy oraz zagadnień w niej poruszanych:

1. W jaki sposób dary Ducha Świętego doskonalą władze duszy? Czy ochrzczony może mieć wpływ na to doskonalenie?
2. Jaki mógłby być temat czwartego rozdziału rozprawy, aby bardziej niż obecnie odzwierciedlał jego treść?

3. Jakie wnioski można wysnuć z przeprowadzonych analiz dla owocnej formacji kandydatów do kapłaństwa w Polsce?

Konkluzja

Praca badawcza ks. Marcina Bodziaka została zrealizowana na wysokim poziomie, jednakże, jak niemalże każda praca tego typu, posiada swoje mocniejsze i słabsze strony, o czym napisałem w niniejszej recenzji, jednakże pragnę podkreślić, iż rozprawę doktorską ks. mgr. lic. Marcina Bodziaka oceniam pozytywnie. Doktorant wykazał się znajomością podjętego zagadnienia oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Stwierdzenia tego w żaden sposób nie osłabiają przedstawione wcześniej zastrzeżenia czy uwagi krytyczne, które jednak warto uwzględnić w przypadku przedstawienia dysertacji do druku, co osobiście raz jeszcze polecam.

Moim zdaniem rozprawa doktorska ks. Marcina Bodziaka odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim w oparciu o Ustawę z 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U z 2017 r., poz. 1789) oraz Rozporządzenie z 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora. Wobec powyższego wnioskuję do Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w War-

szawie o dopuszczenie ks. Marcina Bodziaka do dalszych etapów
przewodu doktorskiego.

ks. Jacek Hadożyś

Poznań, dnia 11 grudnia 2023 r.